

11. SINIF TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI 2. DÖNEM ÇALIŞMA KAĞIDI

MAKALE

- * Herhangi bir konuda bilgi vermek, bir gerçeği ortaya koymak, bir tezi kanıtlamak veya bir düşünceyi savunmak amacıyla kaleme alınan ve temel ögesi fikir olan yazılara "makale" denir.
- * Alanında yetkin kişilerce yazılan, bilimsel nitelikli yazılardır.
- * Söz oyunlarından uzak durulan, anlaşılır bir dil kullanılır.
- * Gazete ve dergi çevresinde gelişen bir türdür. Edebiyatımıza Tanzimat Dönemi'nde gazete ile birlikte Batı'dan girmiştir.
- *** İlk makale, Şinasi tarafından çıkarılan ve ilk özel gazete kabul edilen Tercümanı Ahval'de "Mukaddime" adıyla yayımlanmıştır. (1860)

SOHBET

- * Bir yazarın, herhangi bir konudaki düşüncelerini karşısındakıyla konuşuyormuş gibi anlattığı yazılara sohbet (söyleşi) denir.
- * Konu, öznel bir biçimde ele alınır. İçten ve samimi bir dil ile yazılır.
- * Yazar, düşüncelerinin doğruluğunda ısrar edici olmaz. Konu kanıtlanmaya çalışılmaz.
- * Sorulu-cevaplı cümlelere yer verilir. Konu uzatılmaz, ayrıntıya girilmez.
- * Dil oldukça yalın ve sadedir.
- * Tanzimat ile birlikte gazete çevresinde görülmeye başlanmıştır. Edebiyatımızda Ahmet Rasim, Şevket Rado, Nurullah Ataç, Suut Kemal Yetkin bu türün başarılı örneklerini vermişlerdir.

FIKRA

- * Bir yazarın herhangi bir konu hakkındaki kişisel görüş, anlayış ve düşüncelerini kanıtlama gereği duymadan hoş bir üslupla yazdığı, kısa fikir yazılarına "fıkra" denir.
- * Köşe yazısı olarak da bilinir ve gazetelerde yayımlanır.
- * Yazar, gündelik olayları öznel bir görüşle, güzel bir üslupla, hiç kanıtlama gereği duymadan her gün kaleme alır.
- * Cümleler kısa ve anlaşılır niteliktedir.
- * Konular günceldir ve anlatılanların kalıcılığı yoktur.
- * Ahmet Rasim, bu türün öncülerindendir.
- ***

ROMAN

- * Roman, insanın başından geçmiş ya da geçebilecek, tasarlanmış olayları anlatan uzun, kurmaca metinlere denir. Bir olay, olayda yer alan şahıslar

(kahramanlar), olay zamanı ve olayın geçtiği yer (mekân) olmak üzere dört temel unsur üzerine kurulur.

* Dünya edebiyatında modern anlamda ilk roman örneği, Cervantes'in 17. yüzyılda yazdığı Don Kişot adlı eserdir.

* Tanzimat'a kadar Türk toplumunda romanın yerini destanlar, efsaneler, mesneviler, halk hikâyeleri ve masallar tutmuştur. Tanzimat Döneminde ise modern anlamda ilk roman örnekleri verilmiştir.

Romanda İlkler:

- *** Yusuf Kamil Paşa'nın Fransız yazar Fenelon'dan çevirdiği "Telemak" adlı eser, ilk çeviri romandır.
- *** Şemsettin Sami'nin "Taaşukı Talat ve Fitnat" adlı eseri, ilk yerli roman kabul edilir.
- *** İlk edebi roman olan "İntibah" ve ilk tarihi roman "Cezmi", Namık Kemal tarafından yazılmıştır.
- *** Nabizade Nazım tarafından yazılan Karabibik, ilk köy romanıdır.
- *** İlk realist romanımız olan Araba Sevdası, Recaizade Mahmut Ekrem tarafından kaleme alınmıştır.
- *** İlk psikolojik roman ise Mehmet Rauf'un Eylül adlı eseridir.

Romanda Anlatıcı ve Bakış Açıları:

1) Kahraman (Ben, 1. tekil) Bakış Açısı: Anlatıcı, eserdeki kahramanlardan biridir. Kahraman anlatıcı, kendi dil ve üslubunu kullanır ve birinci tekil şahıs ağzıyla konuşur.

Örnek Metin: Çay içmiş miydik o gün, bilmiyorum. Birkaç dakika, saat, gün ya da yıl sonra ben ayağa kalkmıştım. Gidiyordum. Dudaklarımın kenarında bir bilmeceyi çözememenin sıkıntısı. Balkondan salona, salondan antreye, kapıya ve merdivenlere yürüdüğümü anımsamıyorum. Yürümemişimdir belki, balkon kuşları gibi uçmuş gitmişimdir tek başıma. Gökyüzünün rengine dönüşe dönüşe gözden yiterken bakmışsındır arkamdan...

2) Hakim (İlahi, Tanrısal) Bakış Açısı: Yaşanmış, yaşanan ve yaşanacak olan her şeyi bilir, görür ve duyar. Kahramanların gönlü veya kafasından geçenleri okumaya kadar uzanır.

Anlatıcı, anlattığı olayların dışında durur, gören durumundadır. Üçüncü tekil şahıs ağzıyla konuşur. Örnek Metin: "Küçük Hasan hiçbir şey düşünmeden ilerliyordu. Ne evde kendisinin dönmesini bekleyen

11. SINIF TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI 2. DÖNEM ÇALIŞMA KAĞIDI

iki küçük kardeşi ne de dört saat uzaktaki nahiye merkezinde hizmetçilik yapan anası bu anda aklında değildi. Ayranını satıp satamayacağını da düşünmüyordu. Kafasında yalnız bir şey vardı: Bu yolu tekrar yürümek, geri dönmek mecburiyeti...

3) Gözlemci (Kameraman, Müşahit) Bakış Açısı:

Bu bakış açısında olaylar bir kamera tarafsızlığıyla anlatılır. Anlatıcı; kahramanların geçmişleri, gelecekleri, ruh halleri, iç dünyalarına erişemez. Üçüncü kişi ağzından bir anlatım vardır. Örnek Metin: Erkekler düşün evindeki bir odaya tıkmışlardı. Kapıdan başka hiç bir yerden ışık almayan, toprak tabanlı odanın kenarında alçak bir sekinin üstünde şehirden getirdiği iki misafiriyle hancı Yakup Ağa oturmuştu. Düşün sahibi güveyinin büyük kardeşi - dört yana koşup ortalığı idare, misafirlere ikram ediyor, kapıya yakın bir yerde panikleyip duran ihtiyar bir aşığa " Ne duruyorsun çalsana!" diye sesleniyordu.

CUMHURİYET DÖNEMİ ROMANI (1923-1950)

* Cumhuriyet'in ilk çeyreğinde yazılan romanlar Türkiye'nin geçirdiği tarihî ve sosyokültürel değişimleri gözler önüne seren bir ayna niteliği taşır.

* Millî Edebiyat anlayışını yansıtan Halide Edip Adivar, Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Reşat Nuri Güntekin, Refik Halit Karay, Tarık Buğra gibi yazarlar eserlerinde millî değerleri, vatan sevgisini, halkın sorunlarını işlemişlerdir.

* Anadolu insanını gerçek anlamda ilk kez romana taşımışlardır.

* Kurtuluş Savaşı bu dönem romanlarında en sık işlenen temalardan biri olmuştur.

* Romanlarda genel tema Anadolu coğrafyası ve Anadolu insanıdır. Anadolu'ya açılan romanlarda insanların savaşa, yokluğa ve yoksulluğa rağmen sürdürdükleri yaşam mücadelesi realist bir çizgide aktarılmaya çalışılmıştır.

* Bu dönem romanlarında bireysel konulardan sosyal konulara bir geçiş görülür. Köy, kasaba ve şehir yaşamındaki ahlaki bozulmalar, dine dayandırılan hurafeler, yanlış Batılılaşma, tarihî kahramanlıklar romanlarda ele alınan temel konulardır.

* Millî Edebiyat sanatçılarının da eser vermeye devam ettiği Cumhuriyet Dönemi Edebiyatının ilk yıllarında daha çok, gözlemci gerçekçiliğe dayalı romanlar yazılmıştır.

* Cumhuriyet devrimlerini, yeni kurum ve değerleri ele alan romanlar yazılmıştır.

CUMHURİYET DÖNEMİ ROMANI (1950-1980)

* 1950-1980 arasında roman türü farklı eğilimlerle (toplumcu gerçekçi, bireyin iç dünyasını esas alan, modernist, millî ve dinî duyarlılıkları yansıtan) gelişimini sürdürmüştür.

* Kemal Tahir, Orhan Kemal, Yaşar Kemal, Samim Kocagöz, Fakir Baykurt gibi toplumcu gerçekçi yazarlar; toprak kavgaları, tarımın makineleşmesi, köyden kente göç gibi toplumsal konuları romanlarında ele almışlardır.

* Peyami Safa, Abdülhak Şinasi Hisar, Ahmet Hamdi Tanpınar, Tarık Buğra, Samiha Ayverdi bireyin iç dünyasını esas alan romanlar yazmışlardır.

* Yusuf Atılgan, Oğuz Atay, Ferit Edgü, Adalet Ağaoğlu modernist çizgide romanlar yazmıştır.

* Hüseyin Nihal Atsız, Mustafa Necati Sepetçioğlu, Bahaeddin Özkıışı, Emine Işınsu, Sevinç Çokum millî ve dinî duyarlılıkları yansıtan romanlar yazmışlardır.

Cumhuriyet Döneminde romanı şu başlıklar altında ele alabiliriz:

- 1- Milli Edebiyat Zevk ve Anlayışını Sürdüren Eserler
- 2- Toplumcu Gerçekçi Eserler
- 3- Bireyin İç Dünyasını Esas Alan Eserler
- 4- Modernizmi ve Postmodernizmi Esas Alan Eserler

1. Milli Edebiyat Zevk ve Anlayışını Sürdüren Roman:

* Birinci Dünya Savaşı, Milli Mücadele, Atatürk ilke ve inkılapları, halkın yaşam tarzı, ahlak bozuklukları, yanlış Batılılaşma, halkla aydın arasındaki ilişkiler, Doğu-Batı karşılaştırmaları konu edilmiştir.

* Cumhuriyet'le birlikte siyasi, ekonomik ve toplumsal hayattaki değişimler ele alınmıştır.

* Anadolu'ya açılma, Anadolu'yu görüp anlatma ve Anadolu insanını konu edinme öne çıkmıştır.

* Konuşma diline yakın sade bir dil / Realizm akımı
Temsilcileri: Reşat Nuri Güntekin, Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Refik Halit Karay, Halide Edip Adivar, Hüseyin Rahmi Gürpınar...

11. SINIF TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI 2. DÖNEM ÇALIŞMA KAĞIDI

2. Toplumcu-Gerçekçi Roman:

- * 1930'lardan itibaren işlenmeye başlanmıştır.
 - * Marksist ve sosyalist ideolojiden etkilenir.
 - * Ağa-köylü, zengin- fakir, güçlü-güçsüz çatışması ele alınmıştır.
 - * Yazarlar görüşlerini toplumla paylaşabilmek, halkı aydınlatmak için eserleri araç olarak kullanır. Yurt gerçeklerini anlatmak, edebiyatçının sosyal bir sorumluluğu olarak değerlendirilir.
 - * Anadolu coğrafyası, halkın sorunları, köy hayatı, köylülerin sorunları ele alınır. Büyük şehirlere göçün ortaya çıkardığı problemler ve sosyalizm üzerinde durulur.
 - * Konuşma dili kullanılır, kahramanları bölgesel ağızlarına göre konuşturulur.
- Temsilcileri: Kemal Tahir, Orhan Kemal, Yaşar Kemal, Talip Apaydın, Sabahattin Ali, Fakir Baykurt, Sadri Ertem...

3. Bireyin İç Dünyasını Esas Alan Eserlerin Genel Özellikleri:

- * İnsanın iç dünyası, yalnızlık duygusu, bireyin kimlik sorunu, kişi toplum çatışması, doğu batı sorunsalı, geçmiş-şimdi, yabancılaşma gibi sorunlar ele alınmıştır.
 - * İnsan gerçeklerini farklı yönlerden anlatma esas alınmıştır. Psikoloji ve psikiyatri bilimlerinden yararlanılmıştır.
 - * Çehov tarzı durum hikayeleri yazılmıştır.
 - * Dil ve anlatım bakımından seçkin, mükemmeliyetçi bir anlayış hakimdir.
- Temsilcileri: Peyami Safa, Ahmet Hamdi Tanpınar, Tarık Buğra, Samiha Ayverdi, Mustafa Kutlu, Abdülhak Şinasi Hisar...

4. Modernizmi Esas Alan Eserlerin Genel Özellikleri:

- **Modernizm:**
- * Geleneksel olanı günün anlayışına uydurma, yerleşik ve alışılmış olanı yeni olana tabi kılma eğilimi vardır. Geleneksel yapı ve anlatım terk edilmiştir.
- * Olay, karakter, çevre yerine imge ve simgeler ön plana çıkar. Alegorik(sembolik) anlatım benimsenmiştir.
- * Bireyin bunalımları ve toplumla olan çatışmaları anlatılır.
- * Çağrışıma çok yer verilir.
- * Kişilerin toplum içindeki yer ve değerinden çok psikolojik özellikleri öne çıkarılır.

* Diyalog ve hikaye etme yerine bilinç akışı tekniği kullanılır.

- Postmodernizm:

- * Postmodernizm, modern ötesi olarak algılanabilir.
- * Eserlerde belirli bir bütünlük aranmaz. Bölümler arasında bağlantılarda kopukluk vardır.
- * Olaylar mantık silsilesi içinde gelişmez.
- * Kahramanı olmayan roman ve hikayeler yazılır.
- * Birbiriyle ilişkili olmayan kahramanlar bir arada verilir.
- * Karşıtlıklardan sıkça yararlanır.
- * İmgesel anlatım benimsenir.
- * Geleneksel sanata ve sanat anlayışına karşıdır.
- * Gerçek olanla kurmaca olan bir arada verilir.
- * İroniye yer verilir. Postmodern sanatçı modern dünyayı belli ölçüde kabul eder ancak onunla alay eden bir tavır sergiler.

Modernist ve postmodernist sanatçılardan bazıları:

Adalet Ağaoğlu, Ferit Edgü, Yusuf Atılgan, Bilge Karasu, Oğuz Atay, Orhan Pamuk, Latife Tekin...

TİYATRO

Tiyatro, Türk edebiyatına edebi bir tür ve sahne sanatı olarak Tanzimat Dönemi ile girmiştir. Öncesinde ise Karagöz, kukla, orta oyunu, meddah hikâyeleri, köy seyirlik oyunları gibi geleneksel tiyatro türlerimiz vardır.
*** Batılı tarzda ilk tiyatro eseri, Şinasi'nin Sair Evlenmesi adlı komedisidir.
*** Sahnelenen ilk tiyatro eserimiz ise Namık Kemal'in yazdığı Vatan yahut Silistre'dir.

1923 - 1950 YILLARINDA CUMHURİYET TİYATROSU

- * II. Meşrutiyet'in ilan edilmesiyle tiyatro çalışmaları hız kazanmış; bu çalışmalar, Milli Edebiyat Döneminde de devam etmiştir.
- * Mili edebiyat döneminde özel tiyatroların yanında ilk resmî Türk tiyatrosu olan Darülbeydi kurulmuştur.
- * Tiyatro, cumhuriyetin ilkelerini halka aktarmada bir araç olarak kullanılmaya başlanmıştır.
- * Geleneksel tiyatro ile modern tiyatronun özelliklerinin bir arada görüldüğü eserler ortaya konmuştur.

11. SINIF TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI 2. DÖNEM ÇALIŞMA KAĞIDI

* Cumhuriyet Dönemi'nin ilk yıllarındaki oyun yazarları, daha çok tarihimize ve efsanelerimize yönelmişler; toplumsal sorunları, değer yargılarının değişmesini ve ruhsal çelişkileri vermeye çalışmışlardır.

* Bu dönemde başlıca tiyatro yazarları şunlardır: Musahipzade Celal, Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Reşat Nuri Güntekin, Faruk Nafiz Çamlıbel, Nazım Hikmet Ran, Cevdet Kudret Solok, Sabahattin Kudret Aksal, Ahmet Kutsi Tecer...

CUMHURİYET DÖNEMİNDE TİYATRO (1950-1980)

* Devlet Tiyatroları turneler düzenleyerek Türkiye'nin her yanında izleyiciye ulaşmıştır.

* Bu dönemde özel tiyatroların sayıları artmıştır.

* 1960'lar Türk tiyatrosunun parlak dönemidir. Oyun yazarları bu dönemde toplumsal sorunları işleyen başarılı örnekler sunmuşlardır. Haldun Taner, Keşanlı Ali Destanı'yla geleneksel Türk tiyatrosunun belirleyici özelliklerini, toplumsal ve siyasal bir içerikle birleştiren yeni bir yerli epik tiyatro oluşturmuştur.

* Osmanlı tarihinden, halk kahramanlarının hayatlarından ve mitolojiden alan oyunlar yazılır.

* Dönemin başlıca tiyatro yazarları şunlardır: Haldun Taner, Orhan Asena, Turgut Özakman, Necati Cumalı, Refik Erduran, A. Turan Oflazoğlu, Güngör Dilmen, Recep Bilginer...

Modern tiyatro trajedi, komedi ve dram türlerine ayrılır.

TRAJEDİ (TRAGEDYA)

* Trajedi; hayatın hüznü, acıklı yönlerini konu edinerek seyircide heyecan, korku ve acıma hissi uyandıran tiyatro türüdür.

* Konularını tarihten ve mitolojiden alır.

* Kahramanlar soylular veya olağanüstü kişilerdir. Örneğin; krallar, kraliçeler, prensler, tanrılar, yarı tanrılar...

* Kaba ve çirkin sözlere yer verilmez.

* Öldürme, yaralama gibi olaylar sahnede canlandırılmaz, sahne gerisinden seyirciye duyurulur.

* Trajedi manzum olarak yazılır, genellikle beş perdeden oluşur, aralıksız oynanır. Koro ve diyalog bölümlerinden oluşur.

* Üç birlik kuralına uygun olarak yazılır. (Üç birlik kuralı; eserin tek olay, tek mekân, tek gün kalıbı içinde yazılmasıdır.)

KOMEDİ (KOMEDYA)

* Kişilerin ve toplumun aksayan yönlerini güldürücü öğelerle iç içe yansıtan tiyatro türüdür.

* Korkaklık, cimrilik, dalkavukluk gibi huy ve davranışlar abartılarak seyirciyi güldürürken düşündürmek amaçlanır.

* Konular günlük yaşamdan alınır.

* Kahramanlar, halk kesiminden kimselerdir.

* Üç birlik kuralına uyulur.

* Kaba şakalar, söz oyunları, imalar önemli yer tutar.

* Öldürme, yaralama gibi olaylar sahnede canlandırılır.

* Manzum olarak yazılır, beş perdeden oluşur.

Komedi Türleri: karakter komedisi, töre komedisi, entrika komedisi olmak üzere 3'e ayrılır.

Karakter Komedisi: Günlük yaşamda her zaman rastlanabilecek insan kusurlarını belli tiplerden hareketle konu edinen komedi türüdür.

Töre Komedisi: Bazı töre ve gelenekleri eleştirel bir tutumla yansıtan komedi türüdür.

Entrika Komedisi: Olayların seyircide merak uyandıracak şekilde düzenlenmesiyle güldürmekten başka bir amaç gözetilmeyen komedi türüdür.

DRAM

Hayatı hem acıklı hem gülünç yönleriyle bir bütün olarak yansıtmayı amaçlayan tiyatro türüdür.

Romantizm akımıyla ortaya çıkmıştır.

Konularını millî tarihten, günlük yaşamdan almıştır.

Kahramanlar toplumun her kesiminden seçilebilir.

Dramda trajedi ve komedideki üç birlik kuralına uyulmaz. Kaba ve argo sözlere de yer verilebilir.

Öldürme, yaralama gibi olaylar sahnede canlandırılır.

Dram nazım ve nesir şeklinde yazılabilir. Perde sayısı yazarın tercihiyle bağlıdır.

ANLATIM BOZUKLUKLARI

A. ANLAMA DAYALI ANLATIM BOZUKLUKLARI

- 1) Gereksiz Sözcük Kullanılması
- 2) Yanlış Sözcük Kullanılması
- 3) Anlamca Çelişen Sözcüklerin Birlikte Kullanılması
- 4) Sözcüğün Yanlış Yerde Kullanılması
- 5) Atasözü ve Deyim Yanlışlığı
- 6) Mantık ve Sıralama Hatası
- 7) Anlam Belirsizliği

11. SINIF TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI 2. DÖNEM ÇALIŞMA KAĞIDI

1) Gereksiz Sözcük Kullanılması

Bir cümlede eş anlamlı sözcüklerin veya anlamca birbirini karşılayan ifadelerin birlikte kullanılmasıyla ortaya çıkan anlatım bozukluklarıdır. Örnek:

- * Ölçü ve vezin şiirin bel kemiğidir.
- * Buralara ayda yılda bir, seyrek olarak gelirdi.
- * Japonya'daki arkadaşımın üç yıldır karşılıklı mektuplaşıyoruz.
- * Aldığı makası hâlâ geri iade etmedi.

2) Sözcüğün Yanlış Anlamda Kullanılması

Eğer bir sözcük cümle içerisinde anlamına uygun bir şekilde kullanılmazsa anlatım bozukluğuna yol açar.

Örnek:

- * Yıllardan yıla biriken borçlar ülkenin dışa bağımlılığını sağladı. (neden oldu)
- * Çocuğun saçları bir hayli büyümüş. (uzamış)
- * 4 Aralık 1975 senesinde dünyaya gelmiş. (tarihinde)
- * Siyasal bilgilerde öğretim görüyordu. (eğitim)

3) Anlamca Çelişen Sözcüklerin Kullanılması

Bu tür anlatım bozukluklarında genellikle bir kesinlik bildiren sözcük kullanıldıktan sonra ihtimal bildiren bir sözcük ya da ek kullanılır. Örnek:

- * Şüphesiz sanatçı bu alanda başarılı eserler vermiş olmalı.
- * Eminim bizi de listeden silmiş olsa gerek.
- * Elbette onunla birlikte gitmiş olabilirler.
- * Hemen hemen tam bir saat önce geldiler.

4) Sözcüğün Yanlış Yerde Kullanılması

Sözcüğün cümlede olması gereken yerde kullanılmaması ya cümlelerin anlamını bozar ya da cümlede farklı bir anlamın ortaya çıkmasına sebep olur. Örnek:

Patatesler fazla suda kaldığından çok şişmiş.
İzinsiz inşaata girmek tehlikelidir ve yasaktır.
Babamın birkaç gündür çok dişi ağrıyor.
Yeni durağa varmıştım ki belediye otobüsü geldi.
Kapıda bekleyen hastalar içinde ilk odaya ben girdim.

5) Atasözü ve Deyimlerin Yanlış Anlamda Kullanılması

Cümlede verilmek istenen mesajı uygun, doğru bir deyim ve atasözü kullanılmazsa anlatım bozukluğu oluşur. Örnek:

- * Yorgunluktan dizlerimin bağı çözülmüştü.
- * Başarılı ressam nitelikli yapıtlarıyla eleştirmenlerin gözüne battı.

- * Bu sınavı kazanabilmek için bütün zorlukları gözden çıkardım.
- * Usta yazar, yetenekli gençlere destek olmak için elinden geleni ardına koymamıştı.

6) Mantık ve Sıralama Hatası

Bir cümlelerin dil bilgisi kurallarına uymasının yanında mantıksal bir düzlemde de geçerliliğinin olması gerekir. Örnek:

- * Bu doktor bırakın iğne yapmayı, ameliyat bile yapamaz.
- * Değil mumumuz; gaz lambamız, elektriğimiz bile yoktu.
- * Geleneksel kiraz şenliğinin ilk kutlaması bu yıl yapıldı.
- * Günümüzde radyo, televizyon, dergi ve gazetelerde yazım yanlışlarına sıkça rastlanıyor.
- * Bu öğretmenimiz, bütün bildiklerini ve bilmediklerini derste bize öğretiyor.

7) Anlam Belirsizliği

Bir cümle tek bir anlam içermeli, birden çok anlama gelmemeli. Anlatımı açık olan cümleden, o cümleyi okuyan herkes aynı anlamı çıkarmalıdır. Cümlede anlatılmak istenenin belli olmaması, anlam karışıklığının olması anlatım bozukluğuna yol açar.

- Cümlede anlam belirsizliği çeşitli şekillerde karşımıza çıkar.

a. Virgül Eksikliği: Kimi cümlelerde virgölün kullanılmaması işi yapanın kim olduğunu belirsiz hale getirir. Örnek:

- * Saklambaç oynarken küçük (.) evin arkasına saklanmıştı.
- * Genç (.) şoförden hızlı gitmemesini istedi.
- * Yabancı (.) kasabanın yemeklerini çok beğendi.
- * Kadın (.) gazeteciye bir soru sordu.

b. Zamir Eksikliği: Kimi cümlelerde tamlayan durumundaki kişi zamirinin kullanılmaması, kaçınıcı kişiden söz edildiğini belirsiz hale getirir. Böyle cümlelerde tamlayanın yani kişi zamiri açıkça belirtilmelidir. Örnek:

- * Kalbini kırdığım için üzgünüm. (onun kalbini mi, senin kalbini mi?)
- * Tatile gideceğini söylediler. (onun gideceğini/senin gideceğini)
- * Melis, kitabını masaya bıraktığını söyledi. (senin kitabını/onun kitabını)
- * Bizimle gelmeyeceğini öğrenince çok üzüldüm. (onun gelmeyeceğini/senin gelmeyeceğini)

11. SINIF TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI 2. DÖNEM ÇALIŞMA KAĞIDI

B. YAPIYA DAYALI ANLATIM BOZUKLUKLARI

- 1) Özne-Yüklem Uyumsuzluğu
- 2) Öge Eksikliği
- 3) Ek Eylem Eksikliği
- 4) Tamlama Yanlışları
- 5) Çatı Uyuşmazlığı
- 6) Yardımcı Eylem ve Eylemsi Eksikliği
- 7) Bağlaç Yanlışları
- 8) Sözcüğün Yanlış Yapılandırılması
- 9) Ek Yanlışları

1) Özne-Yüklem Uyumsuzluğu

Özne ile yüklem arasında tekillik çoğulluk, olumluluk-olumsuzluk ve kişi bakımından uyum olmalıdır.

a. Tekillik-Çoğulluk: Genel olarak özne tekilse yüklem de tekil olur, özne çoğulsa yüklem de çoğul olur. Ancak öznenin insan dışı bir varlıktan oluştuğu bütün durumlarda özne çoğul olsa da yüklem tekil olur.

Örnek: Bulutlar oradan oraya hareket ediyorlar.
Ağaçlar ne güzel yaprak açmışlar. Arılar çiçekleri dolaşıyorlar.

* Özne, insan ve çoğul ise yüklem çoğul veya tekil olabilir. Örnek:

Öğrenciler yemekhanede toplandılar.

Öğrenciler yemekhanede toplandı.

Gençler servise biniyorlar.

Gençler servise biniyor.

b. Olumluluk-Olumsuzluk:

Aynı özneye bağlanması mümkün olmayan cümlelerde ortak özne kullanılması özne-yüklem arasında olumluluk-olumsuzluk uyumsuzluğunu ortaya çıkarır.

* Öznenin "herkes, hepsi, tümü, hepimiz, her biri" gibi sözcüklerden oluştuğu cümlelerin yüklemi olumlu olmalıdır.

* "Hiç kimse, hiçbiri, kimse" gibi sözcüklerin özne olduğu cümlelerde ise yüklem olumsuz olmalıdır.

Örnek:

Hiç kimse gürültü yapmadı, dersi dinledi.

Herkes dışarı çıksın, burada kalmasın.

Herkes konsere gitmişti, evde kalmamıştı.

Meyvelerin hepsi tazeymiş, çürük değilmiş.

c. Kişi Uyumu:

Bir cümlede özne ile yüklem arasında kişi yönünden uyum olmalıdır. Özne hangi kişi ise yüklem o kişiye göre çekimlenir.

* I. tekil şahıs zamiriyle birlikte diğer şahıs zamirleri özne olarak kullanılırsa yüklem I. çoğul şahıs zamirine göre çekimlenir.

* II. tekil şahıs zamiri III. tekil ve III. çoğul şahıs zamiriyle birlikte özne olursa yüklem II. çoğul şahıs zamirine göre çekimlenir.

Örnek:

O ve ben sonunda anlaştım. (anlaştık)

Bu ödevi sen ve onlar yap. (yapın)

Sınav salonunda bir ben bir de gözetmen kalmıştı. (kalmıştık)

2) Öge Eksikliği

Ortak öğelerin yer aldığı sıralı ve bağlı cümlelerde bulunan anlatım bozukluklarıdır.

a. Özne Eksikliği:

Öznesi ortak sıralı ve bağlı cümlelerde ortak öznenin yüklemelerin tümüne anlam yönünden uygun olmamasından kaynaklanan anlatım bozukluğudur.

Örnek:

Çocuklardan birinin kolu kırılmış, akşamki konsere katılamayacakmış.

Öğrencilere giriş belgeleri verilerek salona yönlendirildi.

Derginin yanlışlıkları düzeltilecek ve yeniden basılacak.

İnanılmaz bir hızla yolda seyreden aracın lastiği patladı ve kaza yaptı.

b. Nesne Eksikliği:

Sıralı veya bağlı cümlelerde gerektiği halde nesnenin kullanılmaması anlatım bozukluğuna yol açar.

Örnek:

Sana inanıyor ve destekliyorum.

Ona daima sahip çıktım, yalnız bırakmadım.

Uzaktaki adama uzun uzun baktı, sanki tanıyordu.

İstanbul'a iki kez gittim, çok beğendim.

c. Dolaylı Tümleç Eksikliği:

Sıralı, bağlı ya da birleşik cümlelerde, gerekli olduğu halde dolaylı tümlecin kullanılmamasından doğan anlatım bozukluğudur. Örnek:

Yanında çalışan işçileri gözetir, yardımcı olurdu.

Zamanı önemserim fakat fazla değer vermem.

Başarılarınızdan dolayı sizi kutluyor, teşekkür ediyorum.

11.SINIF TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI 2.DÖNEM ÇALIŞMA KAĞIDI

d. Yükleme Eksikliği:

Sıralı, bağlı veya birleşik cümlelerde yüklemlerden birinin söylenmemesi anlatım bozukluğuna yol açabilir. Örnek:

O akşam siz salata, biz ise çorba içiyorduk.
Sinemayı hiç, tiyatroyu ise çok severdi.
Boyu kısa olanlar arakaya, biz öne geçtik.
Dişçiye hiç ya da çok seyrek gidiyor.
Mehmet aşağı, ben yukarı çıkıyordum.

3) Ek Eylem Eksikliği

Biri olumlu, diğeri olumsuz iki yargı bir araya getirilirken ek eylemin unutulması anlatım bozukluğuna yol açar. Örnek:

İşten gelen babası yorgun, morali de iyi değilmiş.
Boyu kısa, bedeni de pek biçimli değildi. İfadesi düzgün; yalnız mimikleri anlamlı değildi.

4) Tamlama Yanlışları

* Bir isimle bir sıfatın cümle içinde aynı tamlanana bağlanmasıyla ortaya çıkan anlatım bozukluğudur.
* Ayrıca tamlayan eksikliği de anlam belirsizliğine ve anlatım bozukluğuna yol açar.

Örnek:

Klasik ve macera romanları çok okunur. Sözümlü ettiğiniz binayı görmedim, yerini de bilmiyorum.
(binanın yerini)
Ekonomik ve sağlık problemleri başarıya engel olur.
Özel ve kamu kuruluşları iki gün tatil edildi.
Yoksul insanları korumalı ve ihtiyaçlarını karşılamalıyız. (onların ihtiyaçlarını)

5) Çatı Uyuşmazlığı

Öge ortaklığı olan cümlelerde etken ve edilgen çatılı fiillerin ya da fiilimsilerin birlikte kullanılması anlatım bozukluğuna yol açar.

* Bir cümledeki fiil ya da fiilimsilerin tümü etken ya da edilgen olmalıdır. Örnek:

Hastanın odası sıkça havalandırılmalı, hastayı temiz tutmalısınız.
Gece gündüz çalışarak bu tablo sergiye yetiştirilmiş.
Yapılan işler sıralandı ve çalışmaya geçtik. Her türlü hazırlık tamamlanıp yola çıkmış. Çocuklarla bir yere gidip bu sonuçlar kutlanmalıdır.

6) Yardımcı Eylem ve Eylemsi Eksikliği

Bazı cümlelerde fiilimsilerin ortak kullanımı sonucu ortaya çıkan anlatım bozukluğudur. Bu durum yardımcı eylem eksikliği olarak da geçer.

Örnek:

Bu sınavda kimin başarılı (olduğunu), kimin başarılı olmadığını göreceğiz.

Felaketin yol açtığı zarar tespit (edilmeye) ve giderilmeye çalışılıyor.

İdare okul içinde çekirdek (yenmesi) ve sigara içilmesine karşı çıkıyor.

Çok az (çalışarak) veya hiç çalışmadan sınavlara girdiler.

7) Bağlaç Yanlışları

Çoğu zaman birbirinin yerine kullanılmayacak bağlaçların birbirinin yerine kullanılması veya gereksiz yere bağlaç kullanılması sonucu ortaya çıkan anlatım bozukluğudur. Örnek:

Kardeşim çok başarılı ama düzenli bir öğrencidir.

8) Sözcüğün Yanlış Yapılandırılması

Sözcükler türetilirken sözcüklere getirilen eklere dikkat etmemek, yanlış ve gereksiz eklerle sözcüğü yapılandırmak anlatım bozukluğuna neden olur.

Örnek:

Babası bu mahallede uzun zamandır marketçilik işletiyordu.

Kendini tanıştırmak için öne atıldı.

9) Ek Yanlışları

Kimi zaman eklerinin kullanılmaması ya da gereksiz kullanılması anlatım bozukluğuna neden olur.

Örnek:

Her yazar toplumu bilinçlendirme ve ona örnek olma sorumluluğu vardır. (yazarın şeklinde olmalı-tamlayan eki eksik)

Birçok çocuklar vardı okulun bahçesinde. (çoğul eki gereksiz)

Bu köydeki yaşayan herkes yazın yaylaya çıkar. (ki eki gereksiz)

Ben top oynamasını bilmiyorum. (oynamasını-iyelik eki gereksiz)

Bisiklete binmesini öğrendi.